

MOKSLEIVIŲ MOKYMOSI INTERESAI IR JŲ ATMINTIES BEI MĄSTYMO YPATUMAI

A. D ž e v e č k a

Pedagoginėje bei psichologinėje literatūroje nemaža rašoma apie mokinių mokymosi interesų ryšį su pažinimo procesais. Daugelio tų darbų autoriai pažymi, jog interesai daro poveikį pažinimo procesų plėtotei (2; 3; 7; 11; 12; 13). Kai kurie autoriai pastebėjo ir atvirkštinį ryšį, t. y. interesų rai- da priklauso nuo pažinimo procesų (1; 4; 8; 9; 10). Ankstesnis mūsų darbas (6) buvo skirtas ryšių tarp interesų ir atminties bei mąstymo sa- vybių turiniui atskleisti, atliekant empirinių duomenų koreliacinę ir faktorinę analizę. Buvo išaiškintos kelios mokinių domėjimosi mokomaisiais dalykais struktūros, nustatyti sudėtingi, specifiški, statistiškai reikšmingi jų santykiai su atminties bei mąsty- mo ypatybėmis. Šis mūsų darbas yra anksčiau at- likto darbo tęsinys. Dėl to čia neaprašysime meto- dikos (apie ją žr. 5;6), o pateiksime tik statisti- niais metodais gautų rezultatų kokybinę analizę, jų psichologinę interpretaciją.

Remdamiesi faktorinės analizės rezultatais (6) ir atlikdami kokybinę statistiniais metodais gautų rezultatų analizę, mes iš tiriamųjų (Vilniaus m. vi- durinių mokyklų dešimtyjų klasių 124 mokinių) at- rinkome dvi labiausiai išsiskiriančias savo moky- mosi interesais ir intelektualės veiklos ypatybėmis moksleivių grupes. Vienos grupės moksleiviai do- mėjosi matematika (algebra ir geometrija), fizika ir chemija, kitos – literatūra, kalba, dailė, muzika ar kitais meno dalykais. Atrinktų grupių moksleiviai buvo aktyvūs jų mėgstamų mokomųjų dalykų pamo- kose, dalyvavo užklasiniame ir užmokykliniame dar- be, susijusiame su juos dominančiais dalykais. Dau- guma šių moksleivių buvo aktyvūs būrelių, sekcijų

nariai, moksleivių olimpiadų, įvairių konkursų dalyviai, jų diplomantai, prizinininkai ir rengėsi studijuoti mėgstamą dalyką, rinktis atitinkamą specialybę. Šiame darbe mes nepateiksime išsamesnės intereso, būdingų vienai ar kitai mokinių grupei, charakteristikos (plačiau apie tai žr. 5), čia pagvildinsime individualius kiekvienos moksleivių grupės intereso skirtumus. Jie labai svarbūs tiriant intereso ir atminties bei mąstymo procesų santykį, jų diagnostiką.

Nuodugnesni tyrimai parodė, kad kiekvienos grupės moksleivių domėjimasis mokomaisiais dalykais skiriasi pagal tų dalykų tarpusavio santykį. Daugiausia domėtasi kuriuo nors vienu ar keliais mokomaisiais dalykais, o kitos disciplinos mokslams patiko mažiau. Antra vertus, retai moksleivių vienodai domino to paties mokomojo dalyko visa medžiaga; dažniausiai jis mokomojo dalyko temas skirstė į labiau mėgstamas ir mažiau patrauklias. Pagal dominančių mokomųjų dalykų tarpusavio santykį, pagal tai, kuri mokomojo dalyko medžiaga labiausiai traukė, mes kiekvieną moksleivių grupę suskirstėme pogrupiais.

Moksleivių, kurie domisi tiksliaisiais mokslais, charakteristika

Iš moksleivių, besidominčių tiksliaisiais mokslais, galima išskirti ryškius 4 pogrupius. Pirmojo pogrupio moksleiviai labiausiai domėjosi matematika. Fizika ir chemija šio pogrupio mokinius traukė visų pirma todėl, kad šių dalykų medžiaga liečia matematiką. Išspręstas fizikos, chemijos uždavinys, atliktas eksperimentas šiuos moksleivius džiugina ne tiek dėl įgytų naujų šių dalykų žinių, kiek dėl to, jog jie sėkmingai pritaikė matematikos žinias. Todėl juos labiausiai domino tie fizikos ir chemijos skyriai, kuriuos mokantis reikia skaičiuoti, operuoti erdviniais santykiais ir pan.

Antrąjį pogrupį sudarė moksleiviai, kurie daugiausia domėjosi fizika ir chemija, mažiau – matemati-

ka, kaip dalyku, padedančiu atskleisti fizikos ir chemijos paslaptis.

Aiškūs ir kiti du mišrūs pogrupiai: vieno iš jų moksleiviai labiausiai domėjosi fizika ir geometrija, kito - algebra ir chemija. Abiejų pogrupių mokslievių interesai buvo atrenkamojo pobūdžio: net dominuojančio intereso dalykų šiuos mokinius domino toli gražu ne visa medžiaga. Pogrupio su dominuojančiu interesu fizikai ir geometrijai mokiniai noriai mokėsi temas, sprendė uždavinius, kuriuose reikėjo operuoti fizinių kūnų, geometrinių figūrų erdviniais santykiais ar konstruoti figūrų modelius, schemas. Šio pogrupio mokiniai entuziastingai gvildeno daugumą stereometrijos skyrių, mechanikos, geometrinės optikos ir kitus „vaizdžiosios“ fizikos skyrius, noriai ir sėkmingai sprendė jų uždavinius. Kur kas mažiau šiuos mokinius domino molekulinę, atominę, elementariųjų dalelių, šiluminę energiją nagrinėjantys fizikos skyriai, dauguma chemijos, trigonometrijos temų ir panaši abstrakti, vaizdumo stokojanti medžiaga. Fizikos, geometrijos, abstrakčiosios algebros medžiaga šio pogrupio mokinius domino tik tiek, kiek padėjo patikslinti įsivaizduojamas erdvinės konstrukcijas, brėžinius, schemas. Visai kitaip vertina tokią medžiagą pogrupio, labiausiai besidominčio algebra ir chemija, mokiniai. Jiems patinka abstrakti, analitinė mokomoji medžiaga, jie mėgsta operuoti abstrakčiais fizikos simboliais, spręsti sudėtingus matematikos uždavinius, o mažiau domisi „vaizdinės“ fizikos, geometrijos klausimais. Pastarieji juos „traukia“ tik tiek, kiek padeda pritaikyti abstraktų matematinį sprendimą.

Mokinių, besidominčių tiksliais mokslais, atminties bei mąstymo ypatybės

Kiekvienam iš minėtų mokslievių pogrupių būdingos ne tik grupei, bet ir pogrupiui bendros atminties bei mąstymo specifinės ypatybės. Visiems mokslieviams, kurie domisi tiksliais mokslais, būdinga gera prasminė atmintis, nepriklausanti nuo įsimenamos ar atgaminamos medžiagos formos (žo-

dinė ar vaizdinė). Pavyzdžiui, populiarių tekstų prasminių elementų atgaminimo bendras grupės rodiklis gerokai skiriasi nuo šio visos tiriamųjų aibės rodiklio: trumpalaikės atminties atveju $t=2,330$ ($p<0,05$), ilgalaikės - $t=2,899$ ($p<0,01$). Nemažas schemų, piešinių ir kitokios prasminės vaizdinės medžiagos atpažinimo rodiklių skirtumas ($t=2,961$; $p<0,01$). Visi grupės mokiniai ieškojo prasminių atramų, nustatinėjo ryšį tarp įsimintų ir įsimenamų elementų, grupavo, sistemino išmoktą ir mokomąją medžiagą, Todėl šios grupės mokiniai gerai įsimindavo ir atgamindavo tik tokią medžiagą, kuri buvo aiškios prasminės struktūros. Beprasmių dirbtinių figūrų atpažinimo ir atgaminimo rodiklių vidurkis šios grupės buvo pats žemiausias, palyginti su kitomis grupėmis. Jis buvo daug mažesnis už visos tiriamųjų aibės bendrą vidurkį (atpažinimo rodiklių vidurkis trumpalaikės atminties atveju - $t=-2,374$, $p<0,01$; atpažinimo rodiklis ilgalaikės atminties atveju $t=-2,193$, trumpalaikės atminties atveju $t=-1,882$, abiem atvejais $p<0,05$). Gana aukštas šios grupės moksleivių bendras erdvinio mąstymo rodiklis; jis gerokai skiriasi nuo visos tiriamųjų aibės bendro rodiklio. Pavyzdžiui, pagal I. Jakimanskajos metodikos (14) užduočių (kai reikia operuoti erdvinių struktūrų vaizdiniais, keičiant jų elementų santykius, formą, padėtis erdvėje, dydžius) atlikimą - $t=3,371$, o pagal D. Vekslerio užduočių „Koso kubeliai“ (15) (kai reikia gebėjimo iš turimų elementų susidaryti mintyse erdvinę konstrukciją) atlikimą - $t=3,726$ ($p<0,01$). Bendras šios grupės moksleivių sąvokinio mąstymo rodiklių vidurkis didesnis už bendrą visos tiriamųjų aibės vidurkį. Pavyzdžiui, pagal sąvokų lyginimo rezultatus (D. Vekslerio subtestas „Panašumai“, 15) tų vidurkių skirtumas - $t=2,093$ ($p<0,05$).

Iš moksleivių, kurių pagrindinis interesas tikslieji mokslai, atmintimi ir mąstymu ryškiausiai skyrėsi dviejų pogrupių moksleiviai: 1 - labiausiai besidomintys geometrija ir fizika, 2 - algebra ir chemija. Pirmojo pogrupio moksleiviai pasižymėjo atlikdami erdvinio mąstymo užduotis, jie pasiekė geriausių

iš visų tiriamųjų moksleivių rezultatų. Šie moksleiviai mnestinei veiklai aktyviai naudoja vaizdines atramas, puikiai operuoja erdvinėmis struktūromis, analizuoja jas, nustatinėja jų tarpusavio ryšius bei santykius. Todėl šio pogrupio mokiniai puikiai atsimindavo struktūrinę vaizdinę medžiagą (schemas, eskizus, brėžinius, modelius, geografinių žemėlapių fragmentus). Pažymėtina, kad kuo sudėtingesnė buvo įsimenamoji erdvinė, vaizdinė struktūra, tuo geriau, palyginti su kitais tiriamaisiais, šio pogrupio moksleiviai ją atkurdavo. Kur kas blogiau jie atsimindavo beprasmes figūras, medžiagą, nesusietą struktūriniais ryšiais. Tiesa, pagal tokios medžiagos atgaminimą šios grupės rodikliai visų tiriamųjų aibės mastu nebuvo blogiausi, o atitiko vidurkį. Nuodugniau patyrinėjus, išaiškėjo, kad vien tik šio pogrupio moksleiviams būdinga tai, jog jie vientisai įsimena regimuosius vaizdus, nes medžiaga neskaidoma, neanalizuojama, o stengiamasi „įsižiūrėti“ objektą ir išlaikyti jį „prieš akis“, o vėliau atgaminti (nupiešti, nusakyti žodžiais ir pan.). Įsimindami žodinę informaciją, nagrinėjamojo pogrupio moksleiviai stengėsi ją transformuoti į erdvinę struktūrą, kurios elementai kaip „vaizdinės atramos“ padėtų ją atgaminti. Dėl to šie moksleiviai labai gerai atsimindavo tokią žodinę medžiagą, pagal kurią galima susidaryti struktūros vaizdą (pavyzdžiui, schemas, detales, modelius, daiktų ar žmonių sąveiką ar pan.). Tokią žodinę medžiagą, iš kurios sunkiau susidaryti struktūros vaizdinį, grupė atsiminė vidutiniškai.

Kitokio pobūdžio mneminė veikla būdinga pogrupio, besidominčio algebra bei chemija, moksleiviams. Jie irgi ieškojo prasminių įsimenamos medžiagos struktūros elementų, jų tarpusavio ryšių, svarbiausių atramos taškų, analizavo ir sisteminio medžiagą. Tačiau šių mokinių aptikti įsimenamos medžiagos atramos punktai buvo nepalyginamai abstraktesni, labiau apibendrinti. Mokydamiesi tekstus, jie aktyviai ieškojo svarbiausios, turinį atspindinčios minties, svarbiausią mintį atskleidžiančių žodžių, tekstą planuodavo, nustatydavo aprašytų įvykių eiga

ir pan. Atgamindami tekstą, šio pogrupio moksleiviai daugiau negu kiti grupės atstovai pakeisdavo jo formą, atpasakodavo jį savais žodžiais, išsaugodami tik svarbiausią mintį, įvykių seką. Šiems moksleiviams labai sunku atgaminti meninius vaizdus, mokytis eilėraščių ir pan. Įsimenamą nerišlių tekstą, padrikus žodžius, skaičius jie stengdavosi grupuoti pagal turinį, formą ar kitus požymius. Šiais mneminės veiklos bruožais pogrupio moksleiviai labiausiai skyrėsi nuo kitų tiriamųjų. Jų atgamintų nerišlių žodžių, skaičių seka ar vaizdinė medžiaga buvo labiausiai pertvarkyta, susisteminta. Šie mokiniai analizuodavo įsimenamų figūrų, schemų, įvairių erdvinių konstrukcijų struktūrą ir svarbiausius struktūrų mazgus apibūdindavo žodžiais, simboliais, formulėmis, retai pateikdami brėžinį, schemą ar kitus vaizdumo elementus. Atgamindami beprasmes figūras, tokie moksleiviai iš visų tiriamųjų pasiekė be maž prasčiausių rodiklių. Jų erdvinio mąstymo rodikliai nepranoko visų tiriamųjų aibės vidurkio. Tačiau šio pogrupio moksleiviai pasižymėjo geru sąvokiniu mąstymu. Jų sąvokų lyginimo rodikliai vieni iš geriausių.

Kitų dviejų pogrupių moksleiviai savo mnemine veikla, mąstymu mažiau skiriasi tiek vieni nuo kitų, tiek nuo anksčiau apibūdintų dviejų pogrupių. Jų mneminei veiklai nebūdinga tokia ryški specializacija, kaip aprašytų pogrupių moksleivių. Tiek vaizdiniai, tiek abstraktūs verbaliniai jų įsiminimo būdai menčiau išlavėję negu tų kitų dviejų pogrupių moksleivių. Lyginant abiejų pogrupių mokinių mneminės veiklos būdus, galima pastebėti, kad pogrupio, kuris domisi fizika ir chemija, moksleivių vaizdinės atramos ryškesnės, vaizdiniai pilnesni, reljefiškesni, šių mokinių erdvinis mąstymas aukštesnio lygio. Tuo tarpu moksleiviai, kurie labiausiai domisi algebra ir chemija, pasižymi geresniu sąvokiniu mąstymu. Jų mneminė veikla išsiskiria lakoniškumu, schematiškumu, abstraktumu, vaizdiniai skurdesni detalių, daugiau apibendrinti. Abiejų pogrupių mokinių atminties bei mąstymo rodikliai mažai skyrėsi nuo visos grupės rodiklių.

Mokinių, kurie domisi humanitariniais mokslais ir menu, charakteristika

Kalba, literatūra ir kitais meno dalykais besidomintys mokiniai, kaip ir jau aprašytos grupės moksleiviai, pasižymėjo tiek bendrais visai grupei, tiek tam tikrų pogrupių specifiniais interesų, atminties bei mąstymo bruožais. Pagal moksleivių interesus ši grupė padalyta į du pogrupius: 1) labiau besidominčių kalba ir literatūra ir 2) moksleivių, kurie labiausiai domisi dailė, muzika ar kitu menu. Tolešnis tyrimas parodė, kad kiekviename pogrupyje tikslinga išskirti dviejų kategorijų moksleivius. Sąlygiškai juos pavadinome „menininkų“ ir „kritikų“ tipais. „Menininkams“ labiausiai patiko tos juos domusių dalykų pamokos, temos ar užduotys, kurios buvo susijusios su meninio vaizdo kūrimu. Pokalbiuose, rašiniuose jie teigė, kad grožinė literatūra, meniniai kino filmai, spektakliai, muzika, kitos meno rūšys juos traukia todėl, kad žadina emocijas, jausmus, sukelia vaizdinius. Dar malonesni jiems esą momentai, kai jie patys gali kurti. Dauguma šio tipo moksleivių stengėsi pagal savo gebėjimus reikšti išgyvenimus rašiniiais, piešiniiais, raiškiuoju skaitymu, atlikdami muzikinius kūrinius ir kitais būdais. Besidominčius kalba ir literatūra moksleivius daugiau žavėjo žodinė išgyvenimų, vaizdų išraiška. Jie buvo geri skaitovai, bandė rašyti poezijos ir prozos kūrinius, dalyvavo literatūros vakaruose, dramos būreliuose. Tuo tarpu labiausiai besidominčius dailė, muzika, choreografija ar kita meno rūšimi mokinius labiau jaudino šių meno rūšių vaizdai, jų sukelti išgyvenimai. Grožinės literatūros kūriniai jiems buvo tik papildomi šaltiniai, stimuliuojantys minėtųjų menų vaizdinius. Dauguma jų ir kalba mažiau domėjosi. Kiekvienas menu besidomintis tiriamasis papildomai lankė muzikos ar dailės mokyklą, choreografijos būrelį ar chorą. „Kritikų“ tipo moksleivių interesai kalbai, literatūros ir kitų menų dalykams buvo kiek kitokio pobūdžio negu „menininkų“. Jiems labiau rūpėjo ne kūrinių sukelti išgyvenimai, o jo analizė. Šio tipo moksleiviai buvo aktyvūs įvairių literatūros ir

dailės kūrinių, spektaklių, radijo bei televizijos laidų aptarimų dalyviai, pokalbių ir disputų kalbos, literatūros, meno tema įkvėpėjai ir organizatoriai. Jie rašė apžvalginius, kritinius straipsnius į mokyklos sienlaikraštį, „Lietuvos pionierių“ ir kt. Literatūros mokytojai juos gyrė už literatūros ar kitų meno kūrinių analizę. „Kritikų“ tipo mokiniai retai rinkdavosi kontrolinį darbą laisva tema. Jų darbai pasižymėjo „racionalumu“, beletristiškumu, „laikraštine kalba“ – trafaretiškais sakiniais, šabloniškomis meninės išraiškos priemonėmis. Kalbos ir literatūros „kritikų“ tipo pogrupio mokiniai daugiau domėjosi kalbos kultūros, literatūros kritikos klausimais, skaitė „Kalbos kultūrą“, „Literatūrą ir meną“. Kitų meno rūšių „kritikų“ pogrupio tiriamieji labiau domėjosi atitinkamą meno rūšį analizuojančiais straipsniais, atsiliepimais ir pan.

Atskirų tipų nagrinėjamos grupės moksleiviai gerokai skyrėsi vieni nuo kitų savo atminties bei mąstymo ypatybėmis. Dar ryškesni bendri šios grupės moksleivių atminties bei mąstymo skirtumai nuo tiksliaisiais mokslais besidominčių moksleivių atminties bei mąstymo.

Mokinių, kurie domisi humanitariniais mokslais ir menu, atminties bei mąstymo ypatybės

Mokiniai, besidomintys kalba, literatūra ir kitomis meno rūšimis, gerai atsimena medžiagą, neturinčią konkretaus turinio, prasminės struktūros. Šios grupės mokinių beprasmių figūrų atgaminimo bendras rodiklis yra didesnis už visos tiriamų, aibės bendrą rodiklį: trumpalaikės atminties atveju $t = 3,238$ ($p < 0,01$), ilgalaikės – $t = 2,391$ ($p < 0,05$). Palyginus su mokinių, besidominčių tiksliaisiais mokslais, rodikliais, šis skirtumas dar ryškesnis: atitinkamai $t = 5,210$ ir $t = 3,273$ ($p < 0,01$). Neblogas šios grupės moksleivių ir kitokio pobūdžio vaizdinės medžiagos atgaminimo rodiklis, pavyzdžiui, piešinių, schemų atgaminimo $t = 2,330$, kai $p < 0,05$. Pažymėtina, kad šios grupės mokiniai kur kas geriau už

besidominčiuosius tiksliaisiais mokslais atgamina nesuprastą vaizdinę medžiagą, neaiškias, sunkiai atliekamas užduotis. Šios medžiagos įsiminimo ir atgaminimo bendrų grupės ir visos tiriamųjų aibės rodiklių skirtumas nemažas: $t = 3,314$, kai $p < 0,01$. Atminties ypatumams išaiškinti atlikti įsiminimo bei atgaminimo procesų tyrimai. Paaiškėjo, kad nagrinėjamos grupės mokiniams būdingi vientiso vaizdinės medžiagos įsiminimo būdai. Šie mokiniai stengiasi „gerai įsižiūrėti“, sugretinti įsimenamą vaizdą su anksčiau įsimintais vaizdiniais jų neanalizuodami, neišskirdami bendrų požymių, o lygindami pagal bendrą išpūdį. Ypač šiomis savybėmis pasižymėjo „menininkų“ tipo mokiniai, labiausiai besidomintys daile (minėtieji medžiagos jų atgaminimo rodikliai patys geriausi grupėje). „Kritikų“ tipo moksleiviams įsiminti vientisą vaizdinę medžiagą sunkiau. Jų mneminei veiklai būdingi analitinio-sintetinio pobūdžio mneminės veiklos būdai: įsiminama medžiaga analizuojama, ieškoma jos tarpusavio struktūrinių ryšių, prasminių „atramų“, pagal kurias būtų galima ją atgaminti. Dėl to „kritikų“ tipo mokiniai aiškios struktūros vaizdinę medžiagą įsimena ir atgamina gerai, tuo tarpu beprasmės, nerišlios medžiagos įsiminimo vidurkis maždaug atitinka visos tiriamųjų aibės vidurkį.

Šios grupės žodinės medžiagos įsiminimo ir atgaminimo rodiklis gerokai skiriasi nuo visų tiriamųjų bendro rodiklio. Pavyzdžiui, pagal mokslinės populiariosios literatūros tekstų atpažinimą trumpalaikės atminties atveju - $t = 2,073$ ($p < 0,05$), pagal teksto detalių atskirų žodžių atgaminimą - $t = 2,916$ ($p < 0,01$). Pagal tekstų minties elementų atgaminimą bendras šios grupės mokinių rodiklis yra kiek aukštesnis už visos tiriamųjų aibės bendrą rodiklį.

Pastebėta, kad grupės mokinių, kurie domisi humanitariniais ir meno dalykais, žodinė atmintis skiriasi nuo mokinių, besidominčių tiksliaisiais mokslais, atminties. Pirmieji geriau prisimena nesusistemintą medžiagą (atskirų žodžių, izoliuotų frazių tekstą), o antrieji - rišlų tekstą. Gana ryškiai skiriasi dviejų pirmosios grupės tipų moksleivių žodinės medžiagos atmintis. „Menininkai“, įsimindami

tekstą, stengėsi susikurti aprašomo ar žodžiu nusakomo objekto vaizdą ir atgamindami jį dekoduoti, nusakyti žodžiais. Todėl jie tekstą atgamindavo turtinga, vaizdinga kalba, išsamiai, neretai su naujomis savo sukurtomis detalėmis. Šio tipo mokiniai gerai prisimindavo tekstus, kuriais piešiami vaizdai; bet jei vaizdinį susikurti būdavo sunku, tekstą įsimindavo blogai. Kai kurie iš šių mokinių tiesiog „gerai įsižiūrėdavo“ žodžius ir atgamindavo juos iš „prieš akis turimo“ vaizdinio. Šis jų pranašumas prieš kitus mokinius itin ryškus trumpalaikės atminties atvejais. „Kritikai“ įsimenamą žodinę medžiagą daugiau analizavo, lygino su jau įsimintais žodžiais, stengėsi įsiminti pagal jų prasmę. Nesąryšingoje žodinėje medžiagoje bandė rasti bendrų požymių. „Kritikų“ tipo mokiniams, besidomintiems kalba ir literatūra, vientiso akivaizdaus žodinės medžiagos įsiminimo būdai nebūdingi. Jie gerai įsimindavo tekstų turinį, prasčiau formą, kurią atgamindami gerokai pakeisdavo.

Mokinių, kurie domėjosi humanitariniais ir meno dalykais, grupės bendri erdvinio mąstymo rodikliai daug blogesni už visų tyrimuose dalyvavusiųjų bendrus rodiklius. Pavyzdžiui, pagal grafiškai pavaizduotų objektų atskirų dalių ir visumos tarpusavyo santykių analizę, pagal tų santykių atspindėjimą, kai buvo keičiama objektų struktūra, padėtis erdvėje ir pan. (I. Jakimanskajos metodika), tas skirtumas statistiškai reikšmingas - $t = -3,317$ ($p < 0,01$). Pagal erdvinės struktūros sudarymą, remiantis grafiniu vaizdu ir pateiktais jos elementais (D. Vekslerio subtestas „Koso kubeliai“), tas skirtumas mažiau reikšmingas - $t = -2,234$ ($p < 0,05$). Skirtingų pogrupių, skirtingų tipų mokinių erdvinio mąstymo rodikliai labai skyrėsi. I. Jakimanskajos užduotis „menininkų“ tipo literatai, kalbininkai atliko prasčiausiai, o „dailininkai“, palyginti su kitais tiriamaisiais, - vidutiniškai (užduotis „Koso kubeliai“ jie atliko net gerai).

Literatūra, kalba, menu besidominčiųjų grupės mokiniai puikiai atlieka užduotis, kur reikia apibendrinti paveikslėliuose pavaizduotas ar žodžiais ap-

rašytas situacijas (D. Vekslerio subtestas „Nuoseklūs paveikslėliai“). Šios grupės rodiklis gerokai didesnis už bendrą visų tiriamųjų aibės rodiklį: $t = 3,272$ ($p < 0,01$). Itin šie rodikliai geri „kritikų literatų“. Jie operatyviai analizavo jiems rodomus paveikslėlius ar situacijos aprašymus, išskeldavo ir apibendrindavo svarbiausius bruožus, greit rasdavo po keletą paveikslėlio prasmės variantų, neretai į jį tik žvilgtelėdami. „Menininkų“ tipo mokiniai operavo paveikslėlių vaizdais, juos mintimis gretindami, grupuodami, bet prasčiau negu „kritikai“ juos apibendrina.

Atlikdami sąvokų lyginimo užduotis (D. Vekslerio subtestas „Panašumai“), „kritikai“ lygindavo būtent sąvokas, mintimis atitrūkdami nuo jomis atspindimų daiktų ar reiškinių konkrečių savybių, o „menininkai“ stengdavosi įsivaizduoti sąvokomis atspindimus daiktus ar reiškinius, dažnai lygindavo ne pagal svarbiausius, o pagal antraeilius požymius. Todėl „menininkų“ sąvokų lyginimo rodikliai buvo blogi, „kritikų“ – geri. Bendras visos grupės sąvokinio mąstymo rodiklis mažai skyrėsi nuo visos tiriamųjų aibės bendro rodiklio.

Apibendrinami straipsnyje išdėstyti mintis, norime pabrėžti, jog kokybinė empirinių duomenų analizė patvirtina statistiniais metodais remiantis darytą išvadą (6), kad tarp mokinio interesų ir jo atminties bei mąstymo yra ryšys. Kiekvienos iš išskirtų dviejų grupių (besidominčių fizika, matematika, chemija, taip pat humanitarinio profilio ir meno dalykais) mokiniai pasižymėjo būdingomis tik atitinkamai grupei atminties bei mąstymo ypatybėmis.

Kiekvienoje iš šių grupių buvo išskirti dar keletas pogrupių mokinių, kurių interesai, taip pat individualios atminties bei mąstymo ypatybės (tiek funkcijos efektyvumu, tiek atlikimo būdu) įvairavo. Dėl to daugelis koreliacijos tarp interesų ir atminties bei mąstymo ypatumų koeficientų (žr. 6), taip pat atskiros grupės ir visos tiriamųjų aibės rodiklio skirtumo kriterijai ne visada yra statistiškai reikšmingi.

Atskleisti mokinių, kurių skirtingi mokymosi inte-

resai, atminties bei mąstymo ypatybes svarbu šių procesų diagnostikai, ypač profesinio mokslievių orientavimo tikslais.

Vilniaus valstybinis pedagoginis institutas Įteikta
Psichologijos katedra 1981.11.13

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Алексеева М. И. Мотивы учения учащихся. – Киев: Рад. школа, 1974. – 117 с. – (На укр. яз.).
2. Беляев М. Ф. Основные положения психологии интереса. – Уч. зап. Иркутск. пед. ин-та. Иркутск, 1940, вып. 5, с. 212–257.
3. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1968. – 464 с.
4. Дригус М. Т. Особенности отношения к учению младших школьников с различной успеваемостью: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. – Киев, 1979. – 24 с.
5. Джевечка А. В. Изучение учебных интересов старшеклассников. – Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Psichologija, V.: Mokslas, 1981, t. 2, p. 17–26.
6. Джевечка А. В. Корреляционный анализ связей между учебными интересами и особенностями памяти и мышления учащихся старшего школьного возраста. – Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Psichologija, V.: Mokslas, 1981, t. 2, p. 9–15.
7. Иванов В. Г. Основные положения теории интереса в свете проблемы отношений человека. – Уч. зап. ЛГУ, 1956, № 214, вып. 9, с. 64–76.
8. Моргун В. Ф. Психологические условия воспитания познавательного интереса учащихся к учебному предмету: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. – М., 1979. – 22 с.
9. Морозова Н. Г. Формирование познавательных интересов у аномальных детей. – М.: Просвещение, 1969. – 280 с.
10. Побрейн В. Б. Воспитание интереса умственно отсталых школьников 5–6 классов к чтению художественной литературы: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – М., 1976. – 16 с.
11. Смирнов А. А. Проблемы психологии памяти. – М.: Просвещение, 1966. – 423 с.

12. Соловейчик С. Л. От интересов к способности. - М.: Знание, 1968. - 93 с.

13. Шуккина Г. И. Проблема познавательного интереса в педагогике. - М.: Педагогика, 1971. - 351 с.

14. Якиманская И. С. Развитие пространственного мышления школьников. - М.: Педагогика, 1980. - 240 с.

15. Wechsler D. The Measurement of Adult Intelligence. 3rd ed. - Baltimore: Williams and Wilkins Co., 1944. - 258 p.

УЧЕБНЫЕ ИНТЕРЕСЫ УЧАЩИХСЯ И ИНДИВИДУАЛЬНЫЕ РАЗЛИЧИЯ ИХ ПАМЯТИ И МЫШЛЕНИЯ

А. Джевечка

Резюме

В статье описываются индивидуальные различия памяти и мышления учащихся с интересом а) к математике, физике, химии и б) к учебным предметам гуманитарного профиля. С учетом особенностей интересов к учебным предметам учащиеся обеих групп подразделяются на подгруппы. Описываются индивидуальные различия памяти и мышления учащихся разных подгрупп. Делается вывод о том, что определение специфики памяти и мышления учащихся разных групп и подгрупп очень важно для диагностики их интересов.

PUPILS' INTERESTS IN TEACHING SUBJECTS AND PECULIARITIES OF THEIR MEMORY AND THINKING

A. Dževěčka

Summary

The aim of the article is to display individual peculiarities of memory and thinking of two groups of senior pupils. The first group involves pupils interested in exact sciences (mathematics, physics, chemistry). The other group contains pupils interested in humanitarian and art subjects (language, literature, music and other kinds of art).

According to the relation between pupils' interests in teaching subjects and their content, the pupils of each group are divided into subgroups. The article analyses peculiarities of memory and thinking of these subgroups.

The author comes to the conclusion that the statement of specific relations between various kinds of interests in teaching subjects and peculiarities of memory and thinking is of great importance for the characterization of pupils' interests as well as their memory and thinking.